

шевому кладовищі під Борисполем у 1943 році пройшов протитанковий рів... Та про нього, хоч пам'ять збереглась.

А Вербицький? Сімейний архів — у правнука, письменника Олексія Ракова, який тепер зарубіжний письменник — живе і друкується в Москві.

Берегіною пам'яті залишається лише правнучка чернігівська художниця Олена Михайлівна Вербицька, чії картини насичені світлом, пахощами чернігівських квітів, наповнені його мальовничими краєвидами, а життя сповнене гіркими пошуками хліба...

Вербицький мріяв про вільну батьківщину. Зараз його пісня (а саме йому належать рядки нинішнього затвердженого тексту) стала офіційним гімном України.

Володимир СИРОТЕНКО (Вербицький-Актіо́х)

НОСІВЦІ БІЛЬШЕ 1000 років

Кожному носівчанину відомо: живемо ми на древній землі Київської Русі — однієї з найбільш могутніх у політичному та економічному відношенні держав Європи IX—XI століть, а час виникнення перших поселень людини на території Носівщини, рештки яких збереглися й до сьогодні, ховається у глибину віків. Про це красномовно свідчать розкопки городищ ще епохи бронзи поблизу сіл Плоске, Адамівки, Козари, Ведмедівка, Мрин та ін. Зацікавимося іншим: коли саме виникло наше місто.

За офіційними даними («Чернігівщина. Енциклопедичний довідник», видавництво «Українська Радянська Енциклопедія» імені М. П. Бажана, Київ, 1990 рік) воно наче-то вперше згадується в Іпатіївському літописі, до речі, як і Ніжин, під 1147 роком. Керуючись простими арифметичними підрахунками, визначимо: тепер Носівці, як і російській столиці Москві, виповнюється 850 років. Саме цю офіційну дату планує відзначити громадськість нашого міста. Поміркуємо, чи відповідає це дійсності?

По-перше, цілком ймовірно, що наше місто існувало задовго до цієї згадки про нього. Адже в ті прадавні часи літописці занотовували для майбутніх поколінь лише ті історичні події, які вже набули помітного значення, чи, на їх думку, матимуть їх в майбутньому. Все інше, менш значиме, випадало з їх поля зору і було неварте уваги.

По-друге, більш вагомий сумнів щодо офіційної точки зору викликає історичний твір відомого українського письменника С. Скляренка «Володимир» (видавництво художньої літератури «Дніпро», Київ, 1971 р.). Про що в ньому мова?

Великий київський князь Володимир Святославич, щоб завершити об'єднання східнослов'янських племен, зміцнити свою великокняжу владу, захистити Київську Русь від постійних набігів численних ворогів, зводив на її кордонах бойові укріплення. Продовжувалося й закабалення смердів (селян). Водночас з натуральною рентию і відробітками феодално залежне населення сплачувало грошову данину, таким чином поповнюючи князівську казну коштами для утримання боєздатної дружини.

Саме тоді: «Князь Володимир не тільки велить будувати вали в полі, — у один з ближчих днів він з невеликою дружиною виїжджає з Києва, переправляється через Дніпро, залишає по праву руку Соляний шлях і прямує через погости в Басані, Бобровицьких гонах і Носовому на Нежату Ниву».

Як бачимо, йдеться про сучасну Басань, Бобровицю, Носівку та Ніжин. А ще підкреслимо, що дія відбувається до прийняття християнства на Русі, тобто до 988 року. Це вже говорить на користь вірогідності значно ранішого виникнення нашого міста.

Звичайно, скептик може висловити сумнів, мовляв, ще лише художній твір, в якому автор довільно інтерпретує перебіг історичних подій, знаходячи в них місце й згадці про Носівку. Тоді виникає цілком слушне запитання: а для чого? До створення канви роману наше місто немає аж ніякого відношення і автору зовсім байдуже — існувала в той час Носівка чи ні.

Інша справа, маємо факт, якого не обминути: найближчий з Києва до Ніжина шлях пролягає саме через наше місто, розташоване на березі широкої і повноводної (на той час) річки, що надавала Носівці певного стратегічного значення. Загальновідомо, з давніх-давен поселення людини виникали тільки поблизу водоймищ, які були вкрай необхідні для її існування. Саме там зводилися опорні бойові укріплення, тобто форти, і за географічним положенням Носівка відповідала такій потребі.

Хто відає, можливо, Носівку в сиву давнину оточували надійні бойові укріплення від набігу кочових племен. Адже на її території сьогодні залишилося ще чимало сторожових скіфських курганів, датованих V—III століттями до нашої ери, коли землі краю Чернігівського входили до складу скіфського державного об'єднання. На жаль, у нашому місті збереглося обмаль древніх історичних пам'яток. Одна з них — рештки земляного валу, на якому сьогодні височать районний Будинок культури та міська бібліотека. А завтра? А завтра і ці рештки валу можуть бути втрачені назавжди — в прямому і переносному значенні — не лише з вини нашої забудькува-

тості, а швидше від вкрай безвідповідального ставлення до збереження історичних пам'яток.

І не дивно. Адже не секрет: не тільки довгими роками, а й цілими століттями від українського народу старанно приховувалась і замовчувалась історична правда з метою якомога більше пригасити його національну гордість за своє славне минуле, або й зовсім вивітрити її з пам'яті. Це призвело не лише до байдужого ставлення до історичної спадщини свого народу, а й взагалі до коренів власного роду. Гірко зізнаватися, та любі, Боже, правду: тепер далеко не кожен здатний поіменно назвати своїх близьких пращурів, хоча б у третьому родовому коліні. Чи не час вже добряче замислитися: де ж наша гідність, хто ж ми врешті-решт — безбатченки з безіменного хутірця, а чи п'ятдесятимільйонний український народ — один з найбільших і найосвіченіших народів Європи?

Чи марна справа давати якусь однозначну відповідь на окреслену нами тему, чи надійно сховала минуле непроглядна імла століть? Тоді повернемося до сучасності. А вона приносить приємні несподіванки: Ніжин, що як і Носівка, вперше офіційно згадується в Платівському літописі під 1147 роком, нещодавно святкував своє тисячоліття, а місто Глухів, що на Сумщині — остання столиця гетьманської України — за часом виникнення зазначене у цьому ж літописі ще пізніше, відсвяткувало своє тисячоліття ще раніше.

Як розцінити ці події? На яких офіційних засадах вони ґрунтуються? Вони, очевидно, існують, і це дає нам привід вважати: автор історичного роману «Володимир» С. Складенко, як мовиться, не погіршив проти правди, суворо дотримувався архівних першоджерел, дбайливо вплітав їх в сюжет свого твору, завдяки чому маємо підстави сказати — Носівці більше тисячі років.

На цьому можна ставити крапку. Здається, вона на місці. Але залишається з'ясувати: що ж святкуватимуть мешканці нашого сивочолого міста — 850-ліття, 1000-ліття чи якусь іншу дату від часу його заснування.

Микола ХАРКЕВИЧ.

АМЕРИКАНСЬКА ТУРИСТКА В НІЖИНІ

Сталінські лакузи були неперевершеними майстрами у галузі брехні та фальсифікації. Це стосувалося всіх ланок радянського життя. Починаючи від Конституції СРСР і кінчаючи зовнішністю «полководця всіх часів і народів» Йосипа Сталіна, — все подавалося у прикрашеному, неправдивому світлі. В Конституції говорилось про свободу слова, зібрань, друку, а в реальному житті все діялось, як в уїдливій п'яній на популярну пісню «Широка страна моя родная»:

Наши нивы глазом не обшаришь
Не упомнишь наших городов;
Тільки слово не до смаку скажеш,
І маршрут на Північ вже готов.

У 1933 році за неповними даними загинуло майже 7 мільйонів селян від голоду. А ось як про цей жахливий злочин повідомлялось іноземцям. Влітку 1933 року колишньому французькому прем'єр-міністрові Е. Ерію дозволили здійснити подорож по СРСР. У Києві його відразу повезли на Хрещатик. Звичайно, голодних колгоспників він там не бачив, а зустрів натовп добре одягнутих, відгодованих людей, які його весело вітали, побачив вітрини крамниць, повні смачних продуктів, марочних напоїв, добротних товарів широкого вжитку. Сталінська фальсифікація зробила свою справу: Ерію, повернувшись до Парижа, де завжди було багато безробітних, офіційно заявив, що голодомор на Україні — це безсоромна вигадка петлюрівських негідників.

Як відомо, 1937 рік був справжнім апокаліпсисом для радянських людей. Оголосивши свою тезу, що успіхи соціалізму лише посилюють класову боротьбу, Сталін почав перманентний терор проти власного народу. У катівнях НКВС, на чолі якого стояв кривавий карлик Микола Єжов, громадян країни, «где так вольно дышит человек», піддавали таким тортурам, що, напевно б видатний інквізитор Тарквемада, побачивши їх, вмер від заздощів. Чим більше нищив сталінський поспіпака радянських людей, тим більше віршомози вихваляли його. Зі шкіри пнувся «великий акин» Джембул, створюючи про жорстокого ката такі, з дозволу сказати, вірші:

Раскрыта змеиная вражья порода
Глазами Ежова — глазами народа, —
Всех змей ядовитых Ежов подстерег
И выкурил гадов из нор и болот.

Іноземці, частково зі своєї наївності або сліпої віри в «світлі ідеали комунізму», за чисту монету приймали облудну сталінську пропаганду. У березні 1937 року в Ніжині опинилась громадянка США Анна Немцер. Перед нею було соціалістичне